

Д.І. Іванов,
аспірант, молодший науковий співробітник
ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України»

УЧАСТЬ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ У ДРУГІЙ ІРАКСЬКІЙ ВІЙНІ В КОНТЕКСТІ АНГЛО-АМЕРИКАНСЬКИХ «ОСОБЛИВИХ ВІДНОСИН»

Посилення політичної нестабільності в світі, викликане наслідками референдуму з питання Brexit у Великій Британії та перемогою Д. Трампа на президентських виборах у США, підняло на порядок денний перспективи британо-американських відносин. У цьому контексті видається важливим дослідження участі Великої Британії у військових конфліктах, насамперед у Другій іракській війні (2003 р.), яка залишається найбільш контроверсійною сторінкою «особливих відносин».

Ключові слова: Велика Британія, США, «особливі відносини», Друга іракська війна.

British Participation in Iraq War in the Context of “Special Relationship”

The increased political instability in the world, caused by the consequences of the Brexit referendum in the UK and D. Trump’s victory in the US presidential elections, raised prospects of the British-American relationship on the agenda. In the context it seems important to consider the participation of Great Britain in the military conflicts, especially Iraq war (2003) as the most controversial page of the “special relationship”.

Key words: Great Britain, USA, “special relationship”, Iraq war.

Проблема участі демократичних держав у військових конфліктах є актуальною темою у зв’язку з посиленням популістичних сил в розвинених країнах та появою нових локальних конфліктів. За таких обставин розгляд причин участі Великої Британії в Другій іракській війні видається важливою темою для дослідження.

Після перемоги Дж. Буша-мол. на президентських перегонах 2000 р. склалася доволі нестандартна ситуація – лівий ліберал Т. Блер підтримував неоконсервативний зовнішньополітичний курс Сполучених Штатів Америки, за що був підданий критиці за захист американського унілатералізму. Варто зазначити, що спочатку в новій республіканській адміністрації в Білому домі не було чітких планів стосовно можливих військових інтервенцій. Терористичні атаки на Всесвітній торговий центр в Нью-Йорку та Пентагон у Вашингтоні призвели до радикалізації

поглядів американського істеблішменту та стали початком ланцюга подій, які дестабілізували Близький Схід та підірвали довіру до нинішнього світового порядку.

Прямим наслідком цих трагічних подій стали військові інтервенції США до Афганістану (2001 р.) та Іраку (2003 р.), в яких Велика Британія брала безпосередню участь. Якщо у випадку Афганістану США вдалося переконати світове співтовариство підтримати повалення режиму Талібан, то стосовно повалення режиму Саддама Хусейна все виявилось значно складніше. Питання потенційної зміни режиму в Іраку почали обговорювати практично одразу після завершення Війни в Перській затоці (1991 р.). Як відомо, адміністрація Дж. Буша-ст. вирішила обмежитися ізоляцією режиму С. Хусейна, оскільки повалення режиму несло занадто великі ризики, пов'язані з можливою дестабілізацією регіону та розпадом Іраку. Водночас існувала проблема іракської зброї масового ураження. Протягом 1970-х – 1980-х рр. Ірак активно займався розробкою хімічної, біологічної та ядерної зброї. У 1980-х рр. Ірак використовував хімічну зброю під час Ірано-іракської війни та проти курдського населення Іраку в березні 1988 р., що призвело до загибелі 5 тисяч цивільних осіб. У 1990 р. Об'єднаний комітет розвідки (ІС) Великої Британії вважав, що Ірак спроможний створити ядерний заряд протягом 5 років [1, с. 40]. Після звільнення Кувейту на Ірак було накладено жорсткі економічні санкції, які включали в себе ембарго на експорт нафти, що мало б підірвати режим. Проблема полягала в тому, що іракські можновладці навчилися обходити їх через хабарі чиновникам програми ООН «Нафта в обмін на продовольство». За цих обставин сформувався два можливих вирішення проблеми: створення умов для повалення режиму С. Хусейна або зовнішня інтервенція. Дж. Соєр під час слухань «Iraq Inquiry» згадував, що «багато з цих ідей (мається на увазі повалення режиму С. Хусейна) моделювалися на основі успішної політики, яку реалізували стосовно Сербії та президента С. Мілошевича. Усі ці елементи – суспільний договір з сербами, витоки інформації, звинувачення лідера та підтримка опозиції призвели до повалення режиму президента С. Мілошевича. Це було успішною зміною режиму» [1, с. 227].

Т. Блер і його уряд вважали своїм головним завданням переконати Вашингтон не намагатися вирішити іракське питання одним ударом. Замість цього вони пропонували зосередитися на удосконаленні санкційного режиму та вирішенні питань, які виникли після повалення режиму Талібан в Афганістані. Стосовно Іраку Т. Блер запропонував план, який міг би створити умови для зміни режиму за збереження міжнародної

підтримки. Ідея вторгнення в Ірак не користувалася популярністю в членів Ради Безпеки ООН, в першу чергу Франції, Росії та Китаю. За цих обставин Т. Блер наполягав на імplementації резолюції ООН 1284, допуску інспекторів на військові об'єкти Іраку та призупиненні деяких санкцій. Т. Блер зазначав: «безсумнівно ми маємо щось зробити із Саддамом. Але якщо ми вдаримо по Іраку зараз, то ми можемо втратити підтримку Арабського світу, Росії та вірогідно половини Євросоюзу. Я впевнений, що ми зможемо виробити стратегію для усунення Саддама нехай у довші строки» [1, с. 338].

Головним аргументом США на користь інтервенції був ризик наявності в Іраку зброї масового ураження. Дж. Буш-мол. згадував у своїх мемуарах, що «до 11 вересня Саддам був для Америки проблемою, яку вона могла контролювати. У контексті світу після терактів мої погляди змінилися... Я можу тільки уявити можливі руйнування, якщо ворожий диктатор вручить ЗМУ до рук терористів» [1, с. 330]. Однак це були лише підозри і впевненості у тому, що в Іраку є ЗМУ не було. У доповіді ЛС від 28 листопада 2001 р. наголошувалося на тому, що Ірак не причетний до атак 11 вересня і загроза тероризму з використанням ЗМУ з боку Іраку є малоімовірною. Співробітники британської розвідки наголошували на тому, що силове повалення режиму С. Хусейна створить декілька серйозних проблем пов'язаних з відсутністю політичної альтернативи, яку б прийняли всі етнічні спільноти та неминучим посиленням релігійного фундаменталізму в країні. За цих обставин вони пропонували підтримати переворот, підготовлений самими іракцями. Окрім цього існувала проблема мінімалістичного підходу США до інтервенції, оскільки американці не хотіли брати на себе відповідальність за процес перебудови Іраку після повалення диктатури С. Хусейна. З цього приводу посол Великої Британії в США К. Мейер зазначав наступне: «страх Сполучених Штатів бути втягнутими в процес побудови нації (nation-building) та прихильність секретаря Рамсфелда до мінімалістського підходу можуть призвести до фіаско» [2, с. 128].

Встановити точний момент, коли Т. Блер змінив свою думку, досить важко, але за припущеннями дослідників це сталося приблизно навесні 2002 р. [3, с. 418]. Після цього моменту він підтримував рішення американського президента про повалення режиму С. Хусейна, однак все ж намагався провести його через інституції ООН, оскільки це дозволило б отримати необхідну легітимність дій в очах міжнародної громадськості. Однак прийнята Радою Безпеки резолюція 1441 вимагала часу для роботи військових інспекторів на військових об'єктах Іраку, що не влаштовувало

США та в кінцевому результаті призвело до початку інтервенції у березні 2003 р.

Іракська війна була дуже непопулярною серед британської громадськості та була розкритикована в ЗМІ, оскільки аргументи Т. Блера не були досить переконливими за відсутності беззастережних доказів. Серед дослідників поширена думка, що однією з головних причин його рішення стало бажання мати вплив на формування американської зовнішньої політики. Колишній міністр уряду Т. Блера К. Шорт пояснювала поведінку Т. Блера «презирливим задоволенням від буття єдиним світовим лідером, здатним говорити на рівних з президентом США» [4, с. 272].

В кінцевому результаті ця війна посилювала нестабільність на Близькому Сході, заклавши підвалини для нових конфліктів в регіоні та підірвавши довіру до Сполучених Штатів Америки серед арабських країн. Велика Британія за Т. Блера намагалася позиціонувати себе як посередника між США та Європою, однак іракська війна призвела до погіршення відносин з Францією та Німеччиною. Критики звинувачували Т. Блера в тому, що він поставив інтереси США вище за інтереси Великої Британії.

Таким чином, слід зазначити, що після трагедії 11 вересня 2001 р. в новій адміністрації Дж. Буша-мол. перемогла позиція яструбів, які пропонували військову інтервенцію як відповідь на виклики світовій безпеці. Якщо інтервенція до Афганістану була повністю підтримана Великою Британією та світовою громадськістю, то повалення режиму Саддама Хусейна у березні 2003 р. продемонструвало відсутність спільного бачення світових лідерів з цього питання. Уряд Т. Блера був розкритикований за надмірне бажання слідувати курсові американської зовнішньої політики, що призвело до участі британської армії у війні, яка дестабілізувала Близький Схід та обурило британську громадськість. Після цих подій, які підірвали довіру до уряду Т. Блера та США, проблема переоцінки «особливих відносин» постала знову, оскільки в середовищі британської еліти прийшли до розуміння, що країна виявилася занадто залежною від свого американського союзника внаслідок надмірної зосередженості на цьому альянсі.

Використані джерела та література:

1. The Report of the Iraq Inquiry. Sections 1-4. Penny Press Ltd. 2016. 611 p.
2. The Report of the Iraq Inquiry. Sections 5-7. Penny Press Ltd. 2016. 631 p.
3. Paul Hoget Iraq: Blairs Mission Impossible. The British Journal of Politics and International Relations. 2005. Vol.7, No.3. PP. 418-428.

4. Short, Clare (2004) *An Honourable Deception? New Labour, Iraq, and the Misuse of Power* (London: The Free Press). 336 p.